

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
Apulaisoikeusasiamies
00102 Eduskunta
HELSINKI

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN
KANSLIA
Date: 3155/4/09
Date: 8/12-09
Postissa Sähköpostilla Telefax

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen selvitys- ja lausuntopyyntö 16.10.2009 Dnro 3155/4/09

PÄÄESIKUNNAN LAUSUNTO KOSKIEN JOUNI LUUKKAISEN KANTELUA

1. KANTELU

Jouni Luukkainen on toimittanut eduskunnan oikeusasiamiehelle 20.8.2009 päivätyyn kanteluun, jossa hän on arvostellut puolustusvoimien kirkollista työtä koskevaa lainsäädäntöä ja puolustusvoimien omaa hallinnollista ohjeistoa. Luukkainen on katsonut perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen edellyttävän, että myös kirkkoon kuuluvilla tulee olla oikeus valita kirkollisten oppituntien sijasta elämäkatsomuksen opiskeluun osallistuminen.

Luukkainen on kertonut muun ohella myös kenttärovastin kanssa 5.6.2009 käymästään puhelinkeskustelusta. Luukkainen on kertonut, että kenttärovastin ilmoituksen mukaan myös kirkkoon kuuluvilla on käytännössä mahdollisuus kieltäytyä kirkollisesta opetuksesta. Luukkainen tiedustelee, miksi tätä käytäntöä ei ole tehty viralliseksi ja kaikkien tiettäväksi juuri uusitussa Yleisessä palvelusohjesäännössä. Jopa Luukkaisen aiemman kantelun johdosta apulaisoikeusasiamiehelle annetussa lausunnossa oli Luukkaisen mukaan vaiettu siitä, että kirkkoon kuuluva voi kieltäytyä kirkollisista oppitunneista, jos hän vain saa tästä mahdollisuudesta tiedon.

Luukkaisen mukaan sotilaspapit ovat soveltumattomia elämäkatsomustiedon ja kaatuneiden huollon opettamiseen ja henkisen tuen antamiseen kuolemantapauksen yhteydessä. Luukkaisen mielestä on perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen vastaista, että ei-kirkolliseen kansalaiskasvatukseen liittyviä tehtäviä määrätään sotilaspappien tehtäväksi.

Luukkainen pitää epäasiallisena myös sitä, että kirkkoon kuulumattomille vainajille järjestetään kirkollisia siunaustilaisuuksia ilman kirjallista lupaa tai suostumusta.

2. SELVITYSPYYNTÖ

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on pyytänyt perustuslain 111 §:n 1 momentin nojalla pääesikuntaa hankkimaan tarvittavan selvityksen ja antamaan oman lausuntonsa Luukkaisen kantelun tutkimiseksi.

3. SELVITYS

Pääesikunnan lausunto on valmisteltu oikeudellisella osastolla. Pääesikunnan henkilöstöosasto on antanut asian johdosta lausunnon. Henkilöstöosastolle on annettu mahdollisuus kommentoida samassa yhteydessä Luukkaisen antamaa vastinetta pääesikunnan antamaan lausuntoon 24.6.2009, AF12915.

3.1 Pääesikunnan henkilöstöosaston lausunto 27.11.2009 AF25591

Lausunto kokonaisuudessaan on tämän lausunnon liitteenä.

Kirkollinen työ ja uskonnonvapaus

Pääesikunnan henkilöstöosaston lausunnossa on todettu kirkollisesta työstä ja uskonnonvapaudesta, että uskonnonvapaus on perustuslain mukainen perusoikeus. Siihen kuuluu oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus sekä oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Uskonnonvapauslain taustalla on ajatus positiivisesta uskonnonvapaudesta. Siinä uskonto ymmärretään paitsi yksilön valinnaksi myös yhteisön perinteen osaksi. Valtion tehtävänä on turvata uskonnonvapaus ja luoda edellytykset sen toteutumiseksi.

Joukko-osaston komentajalla on vastuu huolehtia joukon henkisestä hyvinvoinnista. Puolustusvoimien kirkollinen työ tukee tässä komentajaa sekä pyrkii tukemaan kaikkia puolustusvoimissa palvelevia hengellisissä, eettisissä ja elämäntutkimuksellisissa asioissa.

Kirkollisen työn toteuttamisessa otetaan huomioon uskonnonvapautteen sisältyvät oikeudet ja vapaudet. Se korostaa oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta sekä pyrkii tukemaan kaikkia puolustusvoimissa palvelevia uskontokunnasta tai vakaumuksesta riippumatta.

Jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus sekä jokaiselle turvataan oman uskonnon harjoittamisen oikeus. Ketään ei aseteta uskonnollisen tai muun vakaumuksen takia eriarvoiseen asemaan.

Kirkolliset tilaisuudet ja oppitunnit ovat palvelusta evankelis-luterilaiseen ja ortodoksiseen kirkkoon kuuluville varusmiehille. Kirkollisiin tilaisuuksiin ja hartauksiin voivat osallistua kaikki varusmiehet uskontokunnasta riippumatta. Palvelukseen kuuluvat kirkolliset tilaisuudet on merkittävä viikko- ja päiväohjelmiin. Jos varusmies vakaumuksensa vuoksi tai omantunnon syistä ei osallistu kirkollisiin tilaisuuksiin, on perusyksikön päällikkö velvollinen järjestämään hänelle ohjattua elämäntutkimustiedon tai etiikan opiskelua. Kaikki varusmiehet osallistuvat

sille oppitunnille, jolla sotilaspappi selvittää kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisen periaatteet, sotilaspapin osuuden varuskunnan henkilöstötuen kokonaisuudessa sekä sen, miten hänet tavoittaa henkilökohtaisen avun saamiseksi.

Joukko-osastoissa pidettävät tilaisuudet toteutetaan Yleisen palvelusohjesäännön ja hallinnollisten määräysten mukaisesti.

Pätevyys elämäkatsomustiedon opettamiseen

Lausunnossa on todettu pätevydestä elämäkatsomustiedon opettamiseen, että pätevänä elämäkatsomustiedon opettajana voi toimia opettaja uskontokunnasta riippumatta. Elämäkatsomustiedon opetus ei ole sitoutunut mihinkään katsomukseen. Sitoutumattomuus ei kuitenkaan merkitse, ettei opettajalla saisi olla asioista mielipiteitä.

Sotilaspapit ovat ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita ja tuntevat hyvin puolustusvoimien organisaation. Kirkollisen alan henkilöstön koulutus ja ammattitaito antavat hyvän lähtökohdan elämäkatsomustiedon ja kaatuneiden huollon opettamiseen sekä henkisen tuen antamiseen erityisesti elämän ja kuoleman kysymyksissä.

Kirkkoon kuulumattoman hautaan siunaaminen

Lausunnossa on todettu kirkkoon kuulumattoman hautaan siunaamisesta, että kirkkoon kuulumattoman hautaan siunaamisesta säätelee kirkkojärjestyksen 2 luvun 23 §. Valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies ovat kiinnittäneet huomiota (11.3.2004 ja 24.5.2006) kirkkojärjestyksen 2 luvun 23 §:n tulkintaan.

Kirkkojärjestyksen 2 luvun 23 §:n lähtökohtana on, että kirkkoon kuulumatonkin voidaan siunata hautaan. Kaikkiin tapauksiin yleisesti ulottuvaa ennakkollista suhtautumistapaa kieltäytyä siunaamasta hautaan kirkkoon kuulumatonta ei siten voida pitää säännöksen tarkoituksen mukaisena. Säännös on rakennettu niin, että ensin suoritetaan tapauskohtainen harkinta ja näytön arviointi hautaan siunaamisen edellytyksistä pitäen ohjenuorana säännöksen loppuosassa mainittuja seikkoja ja vasta sitten päätetään kussakin tapauksessa erikseen siunaamiseen ryhtymisestä tai ryhtymättä jättämisestä esiin tulleiden asianhaarojen pohjalta (Oka 43/1/04).

Valtioneuvoston oikeuskansleri toteaa, että kirkkoon kuulumattoman vainajan kirkollinen hautaaminen ei ole ristiriidassa hautaustoimilain tai rikoslain kanssa. Hän myös toteaa, että vainaja ei ole perusoikeuksien subjekti, jolla olisi perustuslain 11 §:n takaama uskonnon ja omantunnon vapaus, vaan "hänen ruumiinsa saattaa joutua uskonnollisen toimituksen kohteeksi". Näin ollen kirkollinen hautaan siunaaminen ei riko perustuslain 11 §:ää vastaan.

Piispainkokous on kirkkolain 21 luvun 2 §:n nojalla antanut 9.9.2009 menettelytapaohjeen:

Kirkkoon kuulumaton henkilö voidaan siunata hautaan, jos omaiset tai muut vainajan hautauksesta huolehtivat henkilöt sitä pyytävät. Siuna-

usta ei kuitenkaan toimiteta, jos vainaja on selvästi ilmaissut tahtovansa toisin tai jos pappi sielunhoidollisessa keskustelussa tai muulla tavoin saamansa käsityksen nojalla katsoo, ettei kirkolliseen hautaan siunaamiseen ole riittäviä perusteita.

Pelkästään se, että vainaja ei kuulu kirkkoon, ei osoita, että hautaan siunaaminen olisi hänen tahtonsa vastaista. Koska säännöksen mukaan kirkkoon kuulumaton voidaan siunata hautaan, ei pappi voi tehdä kaikkia kirkkoon kuulumattomia koskevaa ennakkollista päätöstä olla siunaamatta. Papin tulee keskustella kirkkoon kuulumattoman hautaan siunaamista pyytävien kanssa ja arvioida tilanteet tapauskohtaisesti.

Siunaavan papin on varmistettava kirkkoherralta, että siunauspäätöstä tehtäessä noudatetaan kirkkojärjestystä ja seurakunnan yhteisiä periaatteita.

Pääesikunnan henkilöstöosaston lausunnon mukaan puolustusvoimien kirkollista työtä koskevassa lainsäädännössä ja puolustusvoimien omassa hallinnollisessa ohjeistuksessa ei ole havaittu ongelmia Jouni Luukkaisen kanteluun liittyvissä asiakokonaisuuksissa.

4. OIKEUSOHJEET

Suomen perustuslaki (731/1999) 11 §

Uskonnonvapauslaki (453/2003) 1 ja 2 §

Asevelvollisuuslaki (1438/2007) 56 §

Kirkkolaki (1054/1993) 17 luku, 21 luku 2 §

Laki ortodoksisesta kirkosta (521/1969) 8 luku

Kirkkojärjestys (1055/1991) 2 luku 23 §

Hautaustoimilaki (457/2003) 2 §

Yleinen palvelusohjesääntö (YLPALVO) 2009:

Luku 3 Palvelusmääräykset, kohta 3.5 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Luku 4 Palvelus joukko-osastossa, kohta 4.5 Pappi ym.

Luku 9 Sotilaalliset tilaisuudet, kohta 9.3 Jumalanpalvelukset, kohta 9.4 Hautajaiset

PEKIRK-OS PAK 02:01 Varusmiesten yleinen kirkollinen opetus

PVHSM KIRKOLLINEN ALA 018 - PEHENKOS Osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin

PEKOUL-OS PAK 01:05.01.02 Varusmiehille yhteisesti koulutettavat asiat

5. OIKEUDELLINEN ARVIOINTI

Pääesikunta viittaa Pääesikunnan henkilöstöosaston lausuntoon ja toteaa, että Suomen perustuslaki (731/1999) turvaa ihmisarvon loukaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perustuslain lisäksi myös uskonnonvapauslaissa (453/2003) on säännökset yksilön uskonnon ja omantunnonvapauden turvaamisesta. Uuden asevelvollisuuslain (1438/2007) 56 §:ssä on säännökset syrjinnän kiellosta, jonka mukaan asevelvollisuuslakiin perustuvaa asevelvollisuutta täytäntöön pantaessa ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan iän, alkupeuran, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yleisen palvelusohjesäännön (YLPALVO) 2009 luvussa 3, kohdassa 3.5 on tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta vastaavanlaiset ohjesäännökset. Siltä osin kuin henkilöstöosaston lausunnossa on viitattu perusopetuslakiin (628/1998) ja opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuun asetukseen (986/1998, muutos 693/2003), katsotaan kuitenkin, ettei kyseisillä säännöksillä ole soveltamisalansa vuoksi vaikutusta kantelun kohteena olevassa asiassa.

Kirkollista opetusta ja kirkollisia tilaisuuksia koskevan pääesikunnan kirkollisen osaston hallinnollisen ohjeen mukaan (PEKIRK-OS PAK 01:02 sekä PVHSM Kirkollinen ala 018 - PEHENKOS Osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin) puolustusvoimien kirkollinen työ pyrkii tukemaan kaikkia puolustusvoimissa palvelevia hengellisissä, eettisissä ja elämäntarkoituksellisissa asioissa. Kirkollinen opetus kuuluu puolustusvoimien kansalaiskasvatuksen piiriin, josta pääesikunnan koulutusosasto on antanut hallinnollisen ohjeen (PEKOUL-OS PAK A 01:05.01.02 Varusmiehille yhteisesti koulutettavat asiat).

Kaikki varusmiehet voivat ohjeiston mukaan osallistua kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin sekä ottaa luottamuksellisesti yhteyttä sotilaspappiin kaikissa elämäntilanteissa. Kaikki varusmiehet osallistuvat ensimmäiselle kirkolliselle oppitunnille, jossa sotilaspappi selvittää kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisen periaatteet ja sotilaspapin osuuden varuskunnan mielenterveystyössä. Kaikki varusmiehet osallistuvat myös papin pitämille terveys- ja tapakasvatuksen oppitunneille. Muusta palveluluonteisesti järjestetystä kirkollisesta työstä voivat muut kuin evankelis-luterilaiseen ja ortodoksiseen kirkkoon kuuluvat varusmiehet pyytää vapautusta henkilökohtaisesti tai kirjallisesti yksikkönsä päälliköltä. Kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta vapautetuille varusmiehille järjestetään niiden ajaksi yksikössä elämäntarkoituksellista opetusta.

Sotilaspapit ovat ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita ja ovat kirkollisen alan koulutuksensa ja ammattitaitonsa perusteella päteviä myös elämäntarkoituksellisuuden opettamiseen. Lainsäädäntö ei aseta rajoituksia elämäntarkoituksellisuuden opetuksen antajan uskontokuntiin kuulumiselle.

Kirkkoon kuulumattoman hautaan siunaamisesta on säännökset kirkkojärjestyksen (1055/1991 v.1993) 2 luvun 23 §:ssä. Säännöksen mukaan kirkkoon kuulumaton voidaan siunata hautaan, jos omaiset tai muut vainajan hautauksesta huolehtivat henkilöt sitä pyytävät. Siunausta ei kuitenkaan toimiteta, jos vainaja on selvästi ilmaissut tahtovansa toisin tai jos pappi sielunhoidollisessa keskustelussa tai muulla tavoin saamansa käsityksen nojalla katsoo, ettei kirkolliseen hautaan siunaamiseen ole riittäviä perusteita.

Hautaustoimilain (457/2003) 2 §:ssä on lähtökohtaisesti vastaavat säännökset hautaamisesta. Vainajan ruumiin hautaamisessa ja tuhaamisessa tulee kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia.

Lakia koskevan hallituksen esityksen (HE204/2002 vp) yleisperusteluiden mukaan hautaamisessa on otettava huomioon vainajan eläessään esittämät toivomukset ja muiston kunnioittamiseen liittyvät pieteetinäkökohdat, vainajalle läheisten ihmisten tunteet sekä yleensäkin ihmisten peruskäsitys siitä, miten kuolemaan, vainajiin ja hautaamiseen tulee suhtautua. Kulttuurissamme edellytetään arvokasta ja kunnioittavaa suhtautumista kaikkeen, mikä liittyy vainajiin ja hautaamiseen. Koska hautaamiseen liittyy useimmiten myös uskonnollinen näkökulma, uskonnon ja omantunnon vapautta koskevilla perus- ja ihmisoikeussäännöksillä on tärkeä merkitys hautaustoimen järjestämisessä.

Yleisen palvelusohjesäännön (YLPALVO) 2009 luvussa 9 koskien sotilaallisia tilaisuuksia on hautajaisten järjestämisestä puolustusvoimissa ohjesäännöt kohdassa 9.4. Hautajaiset voidaan järjestää siviilihautajaisina tai hautajaisina sotilaallisin kunnianosoituksin. Hautajaisjärjestelyt riippuvat vainajan ilmaisemasta tahdosta, omaisten toiveista, uskonto- tai kirkkokunnasta, hautaustavasta ja paikallisista olosuhteista. Puolustusvoimien palveluksessa kuolleelle sotilaille voidaan järjestää hautajaiset sotilaallisin kunnianosoituksin. Sotilaallisten kunnianosoitusten järjestämiseen tarvitaan vainajan lähimpien omaisten pyyntö tai suostumus.

Valtioneuvoston oikeuskansleri (OKa) ja eduskunnan oikeusasiamies (EOA) ovat antaneet kirkkoon kuulumattomien hautaan siunaamisesta ja kirkkojärjestyksen 2 luvun 23 §:n tulkinnasta ratkaisuja (Oka 43/1/04, EOA 1473/4/06).

Pääesikunta toteaa, että puolustusvoimien kirkollisen työn toteuttamisessa otetaan huomioon uskonnonvapaudteen sisältyvät oikeudet ja vapaudet. Kirkollinen työ korostaa oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoisuutta pyrkien tukemaan kaikkia puolustusvoimissa palvelevia uskontokunnasta tai vakaumuksesta riippumatta Suomen perustuslain ja uskonnonvapauslain sekä puolustusvoimien oman ohjeiston soveltamiskäytännön mukaisesti.

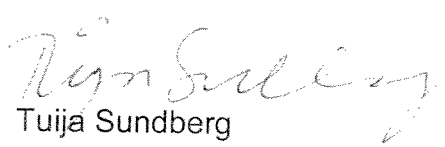
Pääesikunta katsoo edellä mainituilla perusteilla, ettei kantelussa tarjotussa asiassa ole menetelty lainvastaisesti tai muutoin virheellisesti.

Pääesikunta on ottanut lausunnossaan huomioon Jouni Luukkaisen 20.8.2009 antaman vastineen pääesikunnan 24.6.2009 antamaan lausuntoon AF12915 sekä 23.11.2009 päivätyn korjauskirjoituksen.

Pääesikunnan päällikkö
Kenraaliluutnantti

Markku Koli

Puolustusvoimien asessorin sij.
Varatuomari, OTL

Tuija Sundberg

LIITTEET

Pääesikunnan henkilöstöosaston lausunto 27.11.2009, AF25591
Yleinen palvelusohjesääntö (YLPALVO) 2009 luku 3, kohta 3.5, luku 4, kohta 4.5, luku 9, kohta 9.4
PEKIRK-OS PAK 02:01 Varusmiehen yleinen kirkollinen opetus
PVHSM KIRKOLLINEN ALA 018-PEHENKOS osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin
PEKOUL-OS PAK 01:05.01.02 Varusmiehille yhteisesti koulutettavat asiat *[mukana jo Jouni Luukkaisen kantelunsa Dnro 566/4/09]*

JAKELU

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
Apulaisoikeusasiamies
00102 Eduskunta
Helsinki

TIEDOKSI

PEHENKOS, kirkollinen sektori